

Bartłomiej Oreziak

**Kilka uwag dotyczących problematyki prawa i postępowania
dyscyplinarnego studentów i doktorantów
na podstawie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym**

Niniejszy artykuł stanowi analizę wybranych zagadnień postępowania dyscyplinarnego studentów i doktorantów w świetle ustawy z 27.5.2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym. W pierwszej kolejności przedstawione zostaną uwagi o charakterze wprowadzającym, w szczególności kwestie autonomii omawianej dyscypliny oraz jej definicję. Następnie zaprezentowana zostanie podstawa normatywna odpowiedzialności dyscyplinarnej studentów i doktorantów oraz nastąpi przybliżenie definicji deliktu dyscyplinarnego zgodnie z brzmieniem przepisów prawa oraz głosem doktryny przedmiotu. W dalszej części zostanie poruszony problem koincydencji postępowania karnego i dyscyplinarnego, która to jest szczególnie istotna ze względu na konstytucyjną zasadę *ne bis in idem*. Artykuł zostanie zakończony zwięzłym podsumowaniem omawianej materii oraz autorskimi postulatami *de lege lata ferenda* dla polskiego ustawodawcy.

1. Uwagi wprowadzające

Na wstępie należy zauważyć, że dzisiejsze prawo i postępowanie dyscyplinarne nie jest skonstruowane w duchu jednolitego stosowania, innymi słowy nie jest uniwersalne. Nie ma jednego, powszechnego systemu norm, które znalazłyby zastosowanie w większości przypadków, odpowiednie regulacje rozsiane są po całym systemie prawnym¹. Zasadniczym celem tych przepisów jest określenie kwalifikacji danego czynu jako deliktu dyscyplinarnego, kar za ten czyn, organu właściwego do orzekania, zasad postępowania (w tym przesłanek jego wszczęcia), prawa do obrony (szczególnie ciekawy przypadek występuje w postępowaniu dyscyplinarnym na uczelniach wyższych, w którym obrońcą z wyboru lub z urzędu w sprawie studenta może być inny student) oraz postępowania odwoławczego². Przepisy dotyczące

¹ M. Wielec, *Koincydencja postępowania karnego i dyscyplinarnego w kontekście przepisów ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym*, „Białostockie Studia Prawnicze” z 2017 vol. 22, nr. 1, s. 111.

² M. Wielec, *op.cit.*, s. 112.

odpowiedzialności dyscyplinarnej często przewidują różny sposób postępowania³. Sytuacja taka z całą pewnością nie sprzyja pewności obrotu prawnego ani jednolitości jurydycznej w tym przedmiocie. Niemniej jednak należy zauważyć, że mimo wspomnianego rozproszenia systemowego, przepisy dyscyplinarne wykazują konsekwencję. Dzieje się tak dlatego, że - co jest zasadniczo normą określania jakiejkolwiek odpowiedzialności prawnej⁴ - odpowiedzialność dyscyplinarna opisywana jest przez system powiązanych norm prawa materialnego oraz prawa procesowego w poszczególnych ustawach⁵.

Wspomniane zagadnienia postępowania dyscyplinarnego dają asumpt do próby jego zdefiniowania, chociaż zadanie to, jak się zauważa, jest bardzo utrudnione⁶.

Zgodnie z prezentowanymi w literaturze głosami można powtórzyć, że prawo i postępowanie dyscyplinarne utożsamiane są ze zbiorem przepisów prawnych określających odpowiedzialność za czyny naruszające obowiązki służbowe i rodzaje kar za te czyny oraz zasady i tryb postępowania w przypadku stwierdzenia naruszenia obowiązków służbowych⁷. Natomiast celem takich regulacji jest, z jednej strony, by odpowiedzialność dyscyplinarna służyła podniesieniu i zagwarantowaniu renomy określonej grupy zawodowej⁸, z drugiej zaś, jest to instrument samodyscypliny i samokontroli wyodrębnionych prawnie i funkcjonalnie grup ludności⁹.

Interesujące są także rozważania na temat autonomii omawianej dyscypliny prawnej. Nurtujące jest pytanie, czy prawo i postępowanie dyscyplinarne są odrębnymi dziedzinami prawną, tak jak jest to w przypadku prawa i postępowania cywilnego, czy też karnego. Głosy doktryny w tej kwestii są rozbieżne. Choć zauważa się, że przedmiot tego postępowania funkcjonuje jako niezależny i specyficzny typ odpowiedzialności prawnej¹⁰, to nie ma zgody co do tego, czy prawo i postępowanie dyscyplinarne to autonomiczna

³ Wartym uwagi jest fakt, że tzw. ustawy korporacyjne (np. ustawa z 26.05.1982 r. Prawo o adwokaturze, t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 2368 z późn. zm.) odwołują się w zakresie przepisów formalnych (proceduralnych) do ustawy z 6.6.1997 r. - Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1904, dalej: k.p.k.). Jednakże zależność taka nie jest zasadą, gdyż w ustawie z 17.12.2004 r. o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1311 z późn. zm.) zawarto zarówno przepisy o charakterze materialnym, jak i procesowym.

⁴ Określając szeroko: cywilnej, administracyjnej oraz karnej.

⁵ W. Koziulewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radco w prawnych i notariuszy*, Warszawa 2012, s. 18; idem, *Odpowiedzialność dyscyplinarna notariuszy – problematyka materialno prawna i procesowa*, „Rejent” z 2006, nr 16, s. 25; R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013, s. 182; M. Wielec, op.cit., s. 111.

⁶ Z. Leoński, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie Polski Ludowej*, Poznań 1959, s. 233 i n.

⁷ J. Paśnik, *Prawo dyscyplinarne w Polsce*, Warszawa 2000, s. 8; M. Wielec, op.cit., s. 112.

⁸ M. Zubik, M. Wiącek, *O spornych zagadnieniach z zakresu odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów Trybunału Konstytucyjnego – polemika*, „Przeгляд Sądowy” z 2007, nr 3, s. 70; M. Wielec, op.cit., s. 112.

⁹ W. Koziulewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna i karna notariusza – wzajemne relacje*, „Rejent” z 2011, nr 10, s. 85; M. Wielec, op.cit., s. 112.

¹⁰ Z. Leoński, op. cit., Poznań 1959, s. 9; M. Wielec, op.cit., s. 112

dziedzina prawa, czy też może wyspecjalizowana regulacja powiązana z obecnymi dziedzinami prawa¹¹.

2. Koincydencja prawa i postępowania karnego i dyscyplinarnego

Analizowanie problematyki odpowiedzialności dyscyplinarnej nie może być pełne i rzetelne bez odniesienia się do koincydencji między wspomnianym rodzajem odpowiedzialności prawnej a odpowiedzialnością karną. Słownikowo koincydencja to jednoczesne występowanie czegoś, współistnienie pewnych związków bądź zjawisk, czy po prostu zbieżność sytuacji¹². Wspomniany związek uzasadniony jest faktem, że wspomniane rodzaje odpowiedzialności (dyscyplinarna i karna) znajdują swoje źródło w zasadzie winy i definicyjnie należą do tzw. odpowiedzialności represyjnej, które powiązane są z zastosowaniem określonych w prawie dolegliwości (sankcji) dla sprawców popełnionego czynu¹³.

Przepisy ustawy z 27.7.2005 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym¹⁴ jasno wskazują, że postępowanie dyscyplinarne w sprawie studentów i doktorantów wszczyna komisja dyscyplinarna na wniosek rzecznika dyscyplinarnego do spraw studentów oraz, że „Wymierzenie studentowi za ten sam czyn kary w postępowaniu karnym lub w postępowaniu w sprawach o wykroczenia nie stanowi przeszkody do wszczęcia postępowania przed komisją dyscyplinarną”¹⁵. Cytowany przepis konstytuuje zasadę niezależności odpowiedzialności karnej studentów i doktorantów od ich odpowiedzialności dyscyplinarnej. Pozwala na wysnucie wniosku, że ukaranie studenta bądź doktoranta karą dyscyplinarną nie zwalnia go od potencjalnej odpowiedzialności na zasadach określonych w ustawie z 6.6.1997 r. - Kodeks karny¹⁶ lub ustawie z 20.5.1971 r. - Kodeks wykroczeń¹⁷, a z kolei przeprowadzenie postępowania karnego lub w sprawach o wykroczenia i skazanie sprawcy czynu wyrokiem prawomocnym, nie zwalnia go z odpowiedzialności dyscyplinarnej. Innymi słowy, nie mamy tutaj do czynienia z ogólną, negatywną, bezwzględną, formalną

¹¹ P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, Warszawa 2013, s. 34 i n; M. Wielec, op.cit., s. 112.

¹² S. Skorupka, H. Auderska, Z. Lempicka, *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 1968, s. 283; M. Wielec, op.cit, s. 116.

¹³ L. Gardocki, *Prawnokarna problematyka sędziowskiej odpowiedzialności dyscyplinarnej*, [w:] *Przestępstwo – kara – polityka kryminalna. Problemy tworzenia i funkcjonowania prawa. Księga Jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Tomasza Kaczmarka*, red. J. Giezek, Warszawa 2006, s. 191.

¹⁴ T.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 138.

¹⁵ Por. art. 217 ust. 2 ustawy z 27.7.2005 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym, dalej: u.p.o.s.w.

¹⁶ T.j. Dz. U. z 2018 poz. 20, dalej: k.k.

¹⁷ T.j. Dz. U. z 2018 poz. 79.

przesłanką procesu karnego¹⁸, która znalazła swoje miejsce w art. 17 § 1 pkt. 7 k.p.k. Co za tym idzie, zarzuty procesowe oparte na zasadzie *ne bis in idem, res iudicata* czy *lis pendes* wydają się być niezasadne. Jak stwierdził Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 27.2.2001 r. równoległe wszczęcie i prowadzenie dwóch postępowań nie jest sprzeczne z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej¹⁹ ponieważ „(...) deontologia postępowania dyscyplinarnego jest inna niż postępowania karnego. Łączy się ona przede wszystkim ze specyfiką wykonywania niektórych zawodów oraz zasadami funkcjonowania konkretnych korporacji zawodowych. Ukształtowane w ich ramach reguły deontologiczne ukierunkowane są przede wszystkim na obronę honoru i dobra zawodu. Mogą przez to odwoływać się do etycznych aspektów współistnienia i działania. Deontologia zawodowa musi być, więc ujmowana także w perspektywie imperatywnych rozwiązań praktycznych w zakresie dotyczącym wypełniania obowiązków zawodowych. Stąd też odpowiedzialność dyscyplinarna związana może być z czynami, które nie podlegają odpowiedzialności karnej. Takie zasady odpowiedzialności przewiduje się zwłaszcza w odniesieniu do zawodów o dużym prestiżu społecznym”²⁰. Z powyższych powodów można uznać, że istotą postępowania dyscyplinarnego jest ustalenie, czy został popełniony delikt dyscyplinarny oraz ewentualne wymierzenie i wykonanie kary.

W judykaturze można spotkać się z twierdzeniem, że postępowanie dyscyplinarne jest postępowaniem samodzielnym, rządzącym się innymi regułami, niż postępowanie karne, wobec czego reguły tego ostatniego nie mogą mieć bezpośredniego zastosowania do postępowania dyscyplinarnego²¹.

Choć pogląd na koincydencje postępowania karnego oraz dyscyplinarnego jest przeważający, można spotkać się z innym zapatrywaniem na wspomniane zagadnienie²². Wolno zauważyć, że wszczęcie i prowadzenie postępowania dyscyplinarnego następczo bądź równoległe z postępowaniem karnym (postępowaniem w sprawach o wykroczenia) może zostać skonfrontowane z zarzutem podwójnego, wielokrotnego karania sprawcy za ten sam czyn. W tym przypadku zasadny wydaje się zarzut procesowy oparty na zasadzie *ne bis in idem*, którą wyprowadza się z konstytucyjnej zasady demokratycznego państwa prawa unormowanej w art. 2 Konstytucji RP²³. Zasada *ne bis in idem* (zakaz podwójnego,

¹⁸ A. Sakowicz, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 88.

¹⁹ Dz. U. z 2009 r. Nr 114 poz. 946.

²⁰ Wyrok TK z 27.2.2001 r., K 22/00, OTK ZU 2001, nr 3, poz. 48.

²¹ Wyrok WSA w Warszawie z 17.1.2006 r., II SA/Wa 1755/05, LEX nr 194440; wyrok WSA w Warszawie z 15.4.2004 r., II SA 1561/03, LEX nr 150843.

²² M. Wielec, op.cit., s. 111-123.

²³ L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 1997, s. 83; M. Wielec, op.cit., s. 120.

wielokrotnego karania)²⁴ jest fundamentem państwa prawnego i każdego postępowania w przedmiocie tzw. odpowiedzialności represyjnej, dodatkowo, jest to nie budząca wątpliwości norma konstytucyjna wynikająca z art. 2, art. 30 oraz art. 45 ust. 1 Ustawy Zasadniczej²⁵. Treść aktów prawa międzynarodowego także nie pozostawia wątpliwości w tym względzie. Zgodnie z art. 4 ust. 1 Protokołu nr 7 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności²⁶ nikt nie może być ponownie sądzony lub ukarany w postępowaniu przed sądem tego samego państwa za przestępstwo, za które został uprzednio skazany prawomocnym wyrokiem lub uniewinniony zgodnie z ustawą i zasadami postępowania karnego tego państwa. Kolejnym aktem prawa międzynarodowego, który wprowadza zasadę *ne bis in dem* jest Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych²⁷. Zgodnie z jego art. 14 ust. 7 nikt nie może być ponownie ścigany lub karany za przestępstwo, za które już raz został prawomocnie skazany lub uniewinniony zgodnie z ustawą i procedurą karną danego kraju. Oczywiście wskazane traktaty praw człowieka zostały przez Polskę ratyfikowane i są na jej terytorium źródłem powszechnie obowiązującego prawa.

Podzielam opinię, że: „Wydaje się koniecznym wprowadzenie ścisłej separacji odpowiedzialności dyscyplinarnej od odpowiedzialności karnej, która w sensie skutku pochłania kwestie dyscyplinarne. Postulat ten dotyczy głównie analizowanej tu ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym. Odpowiedzialność dyscyplinarna studenta uczelni wyższej według przepisów ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym powinna określać głównie odpowiedzialność za czyny konkretnie związane ze społecznością akademicką, a ściślej jej porządkiem organizacyjnym, oczekiwaniami merytorycznymi oraz charakterystycznym dla niej systemem wartości i miejscowo dotyczyć czynów popełnionych głównie na terenie uczelni. Tam, gdzie czyn studenta przybiera postać działania o skutkach znacznie wykraczających poza reguły wewnętrzne społeczności, jej terytorium oraz narusza powszechne zakazy i nakazy odpowiedniego zachowania, godząc tym w porządek publiczny i powszechne wartości, wówczas zaktywizowana zostaje odpowiedzialność karna, a kończy się odpowiedzialność dyscyplinarna. W tym sensie przydatne byłoby również wprowadzenie konkretnego przepisu do ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, który dawałby wyłączność w prowadzeniu postępowania karnego wobec postępowania dyscyplinarnego.

²⁴ Dosłowne jej tłumaczenie na język polski to: nie dwa razy w tej samej (sprawie).

²⁵ A. Sakowicz, *Zasada ne bis in idem w prawie karnym*, Białystok 2011, s. 57; M. Wielec, op. cit., s. 120.

²⁶ Protokół Nr 7 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 22.11.1984 r., Dz.U. z 2003 r. Nr 42, poz. 364 z późn. zm.

²⁷ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku 19.12.1966 r., Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167 z późn. zm.

Odpadłby wówczas argument wielokrotnego karania osoby: raz za popełnienie przestępstwa i drugi raz za popełnienie czynu dyscyplinarnego, gdzie źródłem odpowiedzialności jest ten sam czyn. Wzmocnienie tego poglądu absolutną dyrektywą *ne bis in idem* wyprowadzoną między innymi z treści przepisu art. 2 Konstytucji RP wykluczyłoby ewentualne zarzuty niekonstytucyjności postępowania organów dyscyplinarnych wszczynających i prowadzących postępowania dyscyplinarne, pomimo zakończenia postępowania karnego prawomocnym wyrokiem.²⁸

Przedstawiony pogląd wydaje się być oparty na zasadzie słuszności i - choćby z tego powodu - należy przyznać mu rację. Trudno jest bowiem znaleźć uzasadnienie, dlaczego sprawca przestępstwa ma być dodatkowo pociągany do odpowiedzialności dyscyplinarnej w sytuacji, w której odpowiednia sankcja została już zadana w ramach postępowania karnego. Moim zdaniem sytuacja podwójnej stygmatyzacji oraz podwójnego karania za ten sam czyn jest treściowo oraz definicyjnie nie do pogodzenia z zasadą *ne bis in idem*. Pogląd ten wydaje się być tożsamy ze stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego, który wyraźnie wskazał, że reguła *ne bis in idem* to zakaz podwójnego karania tej samej osoby za ten sam czyn nie tylko w odniesieniu do wymierzania kar za przestępstwo, lecz także przy zastosowaniu innych środków represyjnych, w tym sankcji karno-administracyjnych²⁹. Przedstawiony pogląd należy jednak rozumieć (konfrontować) przez pryzmat wcześniej cytowanego orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego³⁰.

3. Delikt dyscyplinarny studentów i doktorantów³¹

Deliktem jest czyn naruszający powszechnie obowiązujące normy prawa, zatem czyn bezprawny, albo też czyn naruszający normy moralne i obyczajowe, a więc czyn legalny, lecz niedozwolony z punktu widzenia norm tego typu³². Zgodnie z art. 211 u.p.o.s.w. czynem

²⁸ M. Wielec, op.cit., s. 122

²⁹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 29.04.1998 r., K 17/97, OTK ZU nr 3/1998, poz. 30; Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 4.09.2007 r., P 43/06, OTK ZU nr 8A/2007, poz. 95.

³⁰ Patrz przypis 22.

³¹ Dla klarowności wyводу, poniższe uwagi odnoszące się do studentów mają odpowiednie zastosowanie także do doktorantów.

³² B. Janusz-Pohl, *O modelu postępowania dyscyplinarnego w sprawach studenckich*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” z 2013 r., nr 2, s. 87; D. Orłowska, M. Tomkiewicz, *Materialnoprawne podstawy odpowiedzialności dyscyplinarnej studentów*, [w:] *Odpowiedzialność dyscyplinarna. Podstawy, procedura i orzecznictwo w sprawach studentów Uniwersytetu Warszawskiego 2000-2005*, red. P. Skuczyński, P. Zawadzki, Warszawa 2008, s. 55 i n.

tym będzie zachowanie studenta³³ naruszające przepisy obowiązujące w uczelni oraz uchybiające jego godności. Za wspomniane naruszenia dyscyplinarne student ponosi odpowiedzialność dyscyplinarną przed komisją dyscyplinarną albo przed sądem koleżeńskim samorządu studenckiego. W omawianym przepisie brak jest jakiegokolwiek katalogu deliktów dyscyplinarnych (otwartego bądź zamkniętego), na wzór części szczególnej k.k.³⁴. Fakt ten nie powinien dziwić, gdyż stworzenie potencjalnego katalogu czynów dyscyplinarnych, ze względu na specyfikę obowiązków studenta, byłoby niemożliwe. Zamiast takiego rozwiązania polski ustawodawca zdecydował się posłużyć pojęciami niedookreślonymi, które mogą być różnie interpretowane w kontekście konkretnych zachowań nagannych studenta.

Z powyższego wynika, że ustawodawca przyjmuje w ramach materialnoprawnej podstawy odpowiedzialności dyscyplinarnej studentów dwie niezależne od siebie podstawy, które jednak mogą wystąpić łącznie tj. naruszenie przepisów obowiązujących na uczelni lub czyn uchybiający godności studenta³⁵. Przepisy u.p.o.s.w. nie zawierają innych norm dotyczących materialnoprawnych aspektów odpowiedzialności dyscyplinarnej studentów, przy jednoczesnym braku ustawowego odesłania do przepisów części ogólnej szeroko rozumianych ustaw karnych³⁶. Dzieje się tak dlatego, że „materialnoprawną podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej studenta stanowi wyłącznie przepis art. 211 ust. 1 p.sz.w. W myśl tego przepisu za naruszenie przepisów obowiązujących w uczelni oraz za czyny uchybiające godności studenta student ponosi odpowiedzialność dyscyplinarną przed komisją dyscyplinarną albo przed sądem koleżeńskim samorządu studenckiego, zwanym <<sądem koleżeńskim>>. Tak zdefiniowane przewinienie dyscyplinarne, w postaci czynu uchybiającego godności studenta nie ma swego odpowiednika w katalogu przepisów prawa karnego, co nie wyłącza, iż okoliczności faktyczne dające podstawę do konstrukcji czynu <<uchybiającego godności studenta>>, zarazem mogą wchodzić w przedmiotowy zakres znamion innego czynu będącego przestępstwem lub wykroczeniem.”³⁷.

Obowiązek godnego zachowania się formułuje ponadto wprost większość pragmatyk, a nawet w wypadku braku bezpośredniej regulacji, można go wyinterpretować z treści rot

³³ Za M. Wielcem (M. Wielec, op.cit, s. 114) można zauważyć, że ze względu na podmiotowość odpowiedzialności dyscyplinarnej, należy zauważyć, że omawianej odpowiedzialności będzie podlegała osoba, która posiada już status studenta. Zgodnie z art. 2 u.p.o.s.w. jest to osoba kształcąca się na studiach wyższych pierwszego lub drugiego stopnia albo jednolitych studiach magisterskich, prowadzonych przez uprawnioną do tego uczelnię, która złożyła ślubowanie studenckie.

³⁴ E. Ura [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz.*, red. W. Sanetra, Warszawa 2013, s. 480.

³⁵ D. Mucha, [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz.*, red. P. Chmielnicki, P. Stec, Warszawa 2017 (Źródło: system informacji prawnej LEX; data dostępu: 20.10.2017 r.).

³⁶ Przede wszystkim Kodeksu karnego oraz Kodeksu wykroczeń.

³⁷ Wyrok WSA w Krakowie z 19.4.2017 r., III SA/Kr 181/17, LEX nr 2293455.

ślubowania³⁸. Przewinieniem dyscyplinarnym w znaczeniu ścisłym będzie zatem czyn studenta naruszający wymienione w ustawie i przepisach obowiązujących na uczelni powinności, wpływając negatywnie na ocenę sposobu ich wykonania³⁹. Pewną wskazówką interpretacyjną może być treść art. 189 u.p.o.s.w., zgodnie z którym student jest obowiązany postępować zgodnie z treścią ślubowania i regulaminem studiów. W szczególności chodzi o uczestniczenie w zajęciach dydaktycznych i organizacyjnych, składanie egzaminów, odbywanie praktyk i spełnianie innych wymogów przewidzianych w planie studiów oraz przestrzeganie przepisów obowiązujących w uczelni.

4. Podstawa prawna odpowiedzialności i postępowania dyscyplinarnego studenta

Podstawa prawna odpowiedzialności dyscyplinarnej studenta ujęta jest w Dziale IV „Studia i studenci”, Rozdziale 6 „Odpowiedzialność dyscyplinarna studentów” (art. 211-225 u.p.o.s.w.). Należy jednakże mieć na względzie, że zgodnie z upoważnieniem ustawowym zawartym w art. 224 u.p.o.s.w., minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego określa, w drodze rozporządzenia, szczegółowy tryb postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego. Przedmiotowa norma kompetencyjna została zrealizowana poprzez wydanie rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 6.12.2006 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania wyjaśnienia i dyscyplinarnego wobec studentów⁴⁰.

5. Podstawa prawna odpowiedzialności i postępowania dyscyplinarnego doktoranta

Podstawa prawna odpowiedzialności dyscyplinarnej doktorantów została określona w art. 226 u.p.o.s.w. (w Rozdziale 7 zatytułowanym „Odpowiedzialność dyscyplinarna doktorantów”). Z dyspozycji tego przepisu wynika, że za naruszenie przepisów obowiązujących w uczelni oraz za czyny uchybiające godności doktoranta ponosi on odpowiedzialność dyscyplinarną, do której stosuje się odpowiednio art. 211-224 u.p.o.s.w., co doprowadza do prawie całkowitej jednolitości tego postępowania w stosunku do studentów i doktorantów. Prawie, gdyż pewne odstępstwa wobec doktorantów przewiduje art. 226 ust. 3 i 4 u.p.o.s.w. Dotyczą one składu komisji dyscyplinarnej oraz określenia źródła

³⁸ R. Hauser, *Stosunek służbowy* [w:] *System prawa administracyjnego*, red. R. Hauser, A. Wróbel, Z. Niewiadomski, Warszawa 2011, s. 448.

³⁹ J.R. Kubiak, J. Kubiak, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów*, „Przełęcz Sądowy” z 1994, nr 4, s. 6.

⁴⁰ Dz. U. Nr 236, poz. 1707.

organizacji i szczegółowego trybu postępowania przed sądem koleżeńskim (zamiast regulaminu samorządu studentów jest regulamin samorządu doktorantów). W świetle powyższych uwag odstępstwa te należy uznać za marginalne.

6. Zarys schematu postępowania dyscyplinarnego studentów i doktorantów

Słowem wstępu, zanim przejdę do rozważań ściśle procesowych, należy zauważyć, że zgodnie z art. 212 u.p.o.s.w. karami dyscyplinarnymi, które mogą być wymierzone studentowi za przewinienie dyscyplinarne, są: upomnienie, nagana, nagana z ostrzeżeniem, zawieszenie w określonych prawach studenta na okres do jednego roku oraz wydalenie z uczelni. Przedstawiony katalog kar ma charakter zamknięty i uhierarchizowaną strukturę; każda kolejna kara jest bardziej dolegliwa. Takie działanie ustawodawcy, na wzór art. 32 k.k., zasługuje na pełną aprobatę. Trudno sobie wyobrazić sytuację, w której organ dyscyplinarny sam tworzyłby rodzaje kar, a następnie je stosował. Organem w postępowaniu dyscyplinarnym jest rektor, komisja dyscyplinarna albo sąd koleżeński. Oczywiście mowa tutaj o organach dyscyplinarnych pierwszej instancji, innymi słowy, o głównych organach postępowania dyscyplinarnego. Natomiast zgodnie z art. 213 u.p.o.s.w. podstawowym organem dyscyplinarnym orzekającym w sprawach deliktów dyscyplinarnych jest komisja dyscyplinarna oraz odwoławcza komisja dyscyplinarna, które powołane są na okres kadencji⁴¹ spośród nauczycieli akademickich i studentów uczelni, w trybie określonym w statucie. W zakresie orzekania są one niezależne i samodzielnie rozstrzygają wszelkie zagadnienia faktyczne oraz prawne i nie są związane rozstrzygnięciami innych organów stosujących prawo, z wyjątkiem prawomocnego skazującego wyroku. Komisja dyscyplinarna orzeka w składzie złożonym z przewodniczącego składu orzekającego, którym jest nauczyciel akademicki, oraz w równej liczbie, z nauczycieli akademickich i studentów.

Jeżeli przyjmiemy, że definicyjnie pojęcie „tryb” oznacza określony przez ustawę przebieg postępowania⁴², to przepisy formalne u.p.o.s.w. wyraźnie wskazują, że nie istnieje jeden tryb postępowania dyscyplinarnego i dlatego można je podzielić na postępowanie dyscyplinarne⁴³:

1. za przewinienia mniejszej wagi;
2. właściwe:

⁴¹ Okres kadencji jest określany w statucie.

⁴² S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys Systemu*, Warszawa 2016, s. 43.

⁴³ Niniejszy podział oraz nazewnictwo stanowią opracowanie własne.

- a. umarżające (postanowienie rzecznika dyscyplinarnego o umorzeniu);
- b. w których organem dyscyplinarnym jest komisja dyscyplinarna;
- c. w których organem dyscyplinarnym jest sąd koleżeński (przekazanie przez rektora albo wniosek rzecznika dyscyplinarnego o przekazanie przez rektora sprawy do sądu koleżeńskiego);
- d. za przewinienia mniejszej wagi (wniosek rzecznika dyscyplinarnego o wymierzenie kary upomnienia przez rektora).

3. plagiatowe.

Zgodnie z art. 214 ust. 2 u.p.o.s.w. za przewinienia mniejszej wagi rektor może, z pominięciem komisji dyscyplinarnej lub sądu koleżeńskiego, wymierzyć studentowi karę upomnienia, po uprzednim wysłuchaniu obwinionego lub jego obrońcy. Student ukarany w tym trybie lub organ samorządu studenckiego mogą wnieść odwołanie do komisji dyscyplinarnej lub sądu koleżeńskiego. Odwołanie to wnosi się w terminie 14 dni, a komisja dyscyplinarna lub sąd koleżeński, rozpatrując sprawę w wyniku odwołania, nie mogą orzec innej kary niż upomnienie. Widoczna jest tutaj analogia do zakazu *reformationis in peius*, znanego w postępowaniu administracyjnym⁴⁴, karnym⁴⁵ i cywilnym⁴⁶.

Postępowanie dyscyplinarne właściwe, podobnie jak za przewinienia mniejszej wagi, wdrażane jest przez rektora, który może z inicjatywy własnej lub na wniosek organu samorządu studenckiego, wskazanego w regulaminie samorządu, przekazać sprawę do sądu koleżeńskiego zamiast przekazywać ją rzecznikowi dyscyplinarnemu. W takim jednak przypadku sąd koleżeński nie może wymierzyć kary zawieszenia w określonych prawach studenta na okres do jednego roku oraz wydalenia z uczelni. Postępowanie to razem z postępowaniem dyscyplinarnym za przewinienia mniejszej wagi ma charakter uproszczony, gdyż zostaje pominięta faza postępowania wyjaśniającego przeprowadzanego przez rzecznika dyscyplinarnego. Ten ostatni uczestnik postępowania dyscyplinarnego powoływany jest przez rektora na okres kadencji spośród nauczycieli akademickich uczelni. Jego rola w omawianym postępowaniu jest zbliżona do pozycji procesowej prokuratora

⁴⁴ Wyroki: NSA w Warszawie z 6.05.2010 r., I FSK 345/09, LEX nr 705946 i z 19.01.2001 r., SA 3003/00, LEX nr 51009; WSA w Poznaniu z 25.01.2012 r., LEX nr 1114251; NSA w Warszawie z 5.04.2016 r., II FSK 377/14, LEX nr 2036666 i z 9.10.2015 r., I OSK 392/14, LEX nr 1985921.

⁴⁵ M. Szweczyk, *Zakaz reformationis in peius w polskim procesie karnym*, Warszawa 2015, s. 1-340; wyroki SN z 15.01.2015 r., II KK 6/13, LEX nr. 1316079 i z 2.10.2013 r., III KK 115/13, LEX nr 1396082; wyrok s. apel. w Warszawie z 4.12.2015 r., LEX nr 1964946; wyrok s.apel. we Wrocławiu z 17.9.2008 r., II AKa 170/08, LEX nr 457797.

⁴⁶ M. Szymanowski, *Zakaz reformationis in peius w postępowaniu nieprocesowym*, „Przegląd Sądowy” z 2016, s. 70-71; wyroki SN z 28.9.1983 r., II CR 237/83, LEX nr 8566 i z 17.11.1969 r., III CRN 408/69, LEX nr 6616;

w postępowaniu karnym⁴⁷, gdyż pełni on funkcję oskarżyciela przed komisją dyscyplinarną i jest związany poleceniami rektora. W zasygnalizowanym przypadku widoczne jest podobieństwo do zasady podporządkowania prokuratury⁴⁸. Zgodnie z art. 216 u.p.o.s.w. rzecznik dyscyplinarny do spraw studentów⁴⁹ wszczyna postępowanie wyjaśniające⁵⁰ na polecenie rektora, którego informuje o dokonanych ustaleniach. Po zakończeniu postępowania wyjaśniającego rzecznik dyscyplinarny do spraw studentów umarza postępowanie lub kieruje do komisji dyscyplinarnej wnioski o ukaranie; może on również złożyć rektorowi wniosek o wymierzanie kary upomnienia lub o przekazanie sprawy do sądu koleżeńskiego, co spowoduje uruchomienie omówionych już mechanizmów. Natomiast w przypadku decyzji rzecznika o umorzeniu postępowania wyjaśniającego wydawane jest postanowienie, które wymaga zatwierdzenia przez rektora. W przypadku odmowy zatwierdzenia postanowienia rektor może polecić innemu rzecznikowi dyscyplinarnemu wniesienie wniosku o ukaranie. Niemniej jednak drugi rzecznik może także wydać postanowienie o umorzeniu postępowania wyjaśniającego i wtedy akt ten staje się ostateczny. W sytuacji wniesienia przez rzecznika wniosku o ukaranie do komisji dyscyplinarnej wszczyna ona postępowanie dyscyplinarne zmierzające do ukarania studenta bądź jego uniewinnienia.

Postępowanie dyscyplinarne plagiatowe przewiduje art. 214 ust. 4-6 u.p.o.s.w., zgodnie z którym w razie podejrzenia popełnienia przez studenta czynu polegającego na przypisaniu sobie autorstwa istotnego fragmentu lub innych elementów cudzego utworu rektor niezwłocznie poleca przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego. Jeżeli w wyniku postępowania wyjaśniającego zebrany materiał potwierdza podejrzenia, rektor wstrzymuje postępowanie o nadaniu tytułu zawodowego do czasu wydania orzeczenia przez komisję dyscyplinarną oraz składa zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa. Zasygnalizować należy, że w razie uzasadnionego podejrzenia popełnienia przez studenta innego przestępstwa, rektor, jednocześnie z poleceniem przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego, może zawiesić studenta w prawach studenta do czasu wydania orzeczenia przez komisję dyscyplinarną.

W myśl art. 220 i 221 u.p.o.s.w. od orzeczenia komisji dyscyplinarnej oraz od orzeczenia sądu koleżeńskiego stronom⁵¹ przysługuje odwołanie, które wnosi się, odpowiednio, do odwoławczej komisji dyscyplinarnej albo do sądu koleżeńskiego drugiej

⁴⁷ S. Waltoś, P. Hofmański, op.cit., s. 169-176.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Zgodnie z art. 215 ust. 2 u.p.o.s.w. rektor może powołać nawet kilku takich rzeczników.

⁵⁰ Patrz: przypis nr 30.

⁵¹ Stronami w postępowaniu dyscyplinarnym są obwiniony (student) oraz rzecznik dyscyplinarny do spraw studentów.

instancji w terminie czternastu dni od dnia doręczenia orzeczenia. Natomiast od prawomocnego orzeczenia odwoławczej komisji dyscyplinarnej służy skarga do sądu administracyjnego.

7. Podstawy restytucyjne postępowania dyscyplinarnego

Postępowanie dyscyplinarne ma prowadzić do ustalenia, czy delikt dyscyplinarny został popełniony, jeżeli tak, to kto go popełnił i jakie konsekwencje powinien za to ponieść. Natomiast osąd dokonany w omawianym postępowaniu powinien odpowiadać rzeczywistości (tzw. klasyczna definicja prawdy sformułowana przez św. Tomasza z Akwinu: „Prawda jest zgodnością myśli z rzeczywistością”)⁵² i być przeprowadzony rzetelnie. Z tych powodów w art. 217 ust. 6 u.p.o.s.w. ustawodawca przewidział, że postępowanie dyscyplinarne zakończone prawomocnym orzeczeniem można wznowić, jeżeli:

1. w związku z postępowaniem dopuszczono się rażącego naruszenia prawa, a istnieje uzasadniona podstawa do przyjęcia, że mogło to mieć wpływ na treść orzeczenia;
2. po wydaniu orzeczenia ujawniły się nowe fakty lub dowody nieznanne w chwili jego wydania, wskazujące na to, że obwiniony jest niewinny, skazano go za popełnienie innego czynu lub komisja bezpodstawnie umorzyła postępowanie;
3. w trakcie postępowania naruszono przepisy, przez co uniemożliwiono lub w poważnym stopniu utrudniono obwinionemu korzystanie z prawa do obrony, albo skład komisji był niezgodny z przepisami prawa, albo zasiadała w niej osoba podlegająca wyłączeniu.

Należy zauważyć, że przedstawiony katalog ma charakter zamknięty, co oznacza, że nie istnieją jakiegokolwiek inne podstawy restytucji postępowania dyscyplinarnego niż te przewidziane w omawianym przepisie.

8. Uwagi końcowe – postulaty *de lege ferenda*

Dokonana analiza wybranych problemów postępowania dyscyplinarnego w sprawach studentów i doktorantów ukazała jego ogólny zarys i pewne niedoskonałości. Największą słabością ustawowego wzorca omawianego postępowania jest fakt, że władze uczelni dowiedziawszy się o popełnieniu czynu zabronionego przez studenta, w stosunku do którego

⁵² J. Zajadło, *Teoretyczne i filozoficzno-prawne pojęcie prawdy* [w:] *Pojęcie, miejsce i znaczenie prawdy w procesie karnym*, red. K. Kremens, J. Skorupka, Wrocław 2013, s. 20-32; S. Waltoś, *Zasada prawdy materialnej* [w:] *System prawa karnego procesowego*, red. P. Wieliński, Warszawa 2014, s. 273-281; J. Jodłowski, *Zasada prawdy materialnej w postępowaniu karnym. Analiza w perspektywie funkcji prawa karnego*, Warszawa 2015, s. 54-71.

toczy się już postępowanie karne, mają możliwość wszczęcia i prowadzenia równoległe postępowania dyscyplinarnego o ten sam czyn. Sytuacja taka wydaje się być nie do pogodzenia z konstytucyjną zasadą *ne bis in idem*, niemniej jednak koincydencja ta może mieć miejsce zgodnie z wyraźną treścią art. 217 ust. 2 u.p.o.s.w., co musi budzić uzasadnione wątpliwości.

Kolejnym mankamentem postępowania dyscyplinarnego w sprawach studentów i doktorantów jest jego zawilość oraz brak odpowiedniej przejrzystości. Prawo powinno przewidywać jasne, precyzyjne oraz bezwarunkowe rozwiązania. Realizacji tego postulatu nie sprzyja występowanie trzech różnych organów dyscyplinarnych, które mogą przeprowadzić postępowanie dyscyplinarne oraz występowanie trzech trybów tego postępowania. O ile funkcjonowanie trybu postępowania dyscyplinarnego za przewinienia mniejszej wagi oraz trybu właściwego, w którego ramach organem dyscyplinarnym jest komisja dyscyplinarna nie budzi wątpliwości, to zastrzeżenia budzi już funkcjonowanie trybu, w którym organem dyscyplinarnym jest sąd koleżeński, jako ciało w pełni studenckie. Komisja dyscyplinarna, w której zasiadają nauczyciele akademicy, wydaje się być organem bardziej przygotowanym merytorycznie do wydania orzeczenia w przedmiocie deliktu dyscyplinarnego. W tym kontekście przepisy u.p.o.s.w. dotyczące postępowania przed sądem koleżeńskim należy uznać za *superfluum* ustawowe, gdyż jego funkcje, bez większego trudu, może wykonywać komisja dyscyplinarna.

W świetle powyższych argumentów polski ustawodawca powinien wprowadzić następujące zmiany w ustawie – Prawo o szkolnictwie wyższym:

1. uchylić art. 217 ust. 2, którego treść stanowi: „Wymierzenie studentowi za ten sam czyn kary w postępowaniu karnym lub w postępowaniu w sprawach o wykroczenia nie stanowi przeszkody do wszczęcia postępowania przed komisją dyscyplinarną.”;
2. do art. 211 dodać ustęp 3 w brzmieniu: „Wymierzenie studentowi za ten sam czyn kary w postępowaniu karnym lub w postępowaniu w sprawach o wykroczenia stanowi przeszkodę do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego.”;
3. znowelizować artykuły 214, 216, 219, 220 w taki sposób, że tryb postępowania dyscyplinarnego, w którym organem dyscyplinarnym jest sąd koleżeńskim, przestałby funkcjonować.

Some remarks on the law and disciplinary proceedings of students and doctoral students under the Law on Higher Education

Summary

This article is an analysis of selected issues of disciplinary proceedings of students and doctoral students in the light of the Act of 27.5.2005 Law on Higher Education. First of all, introductory remarks will be made, in particular on the subject matter of the discipline's autonomy and its definition. Then, the normative basis for the disciplinary responsibility of students and doctoral students will be presented and the definition of disciplinary offense will be approximated according to the provisions of law and the doctrine of the subject. The issue of coincidence of criminal and disciplinary proceedings will be discussed, which is particularly important in view of the principle constitutional *ne bis in idem*. The article will be concluded with a concise summary of the discussed subject matter and the author's *de lege lata ferenda* postulates for the Polish legislator.

Bartłomiej Oręziak

Absolwent kierunku prawo na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; stypendysta Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za wybitne osiągnięcia w nauce oraz Prezydenta m. st. Warszawy na rok akademicki 2017/18; współpracownik naukowy członka grupy ds. prawa do samookreślenia UNHCHR ONZ; prezes i założyciel Koła Naukowego Prawa Karnego Procesowego WPiA UKSW; założyciel Koła Naukowego Praw Człowieka WPiA UKSW oraz sekretarz i założyciel Koła Naukowego Prawa Karnego Materialnego WPiA UKSW. Autor artykułów naukowych oraz prelegent i organizator wielu konferencji ogólnopolskich i międzynarodowych. Wykonawca w krajowych i międzynarodowych projektach badawczych. Główne zainteresowania: prawo i proces karny, ochrona praw człowieka, prawo własności intelektualnej oraz prawo nowych technologii.